

De symbiose tussen postmemory en de bildungsroman

Een analyse van *Duizend Vaders* van Nhung Dam

Mai Nguyen

4220765

Bachelor eindwerkstuk Literatuurwetenschap

Begeleider: dr. Paul Bijl

Tweede lezer: dr. Barnita Bagchi

15 februari 2021

6342 woorden

Samenvatting

Dit onderzoek illustreert de symbiose tussen postmemory en de Bildungsroman aan de hand van *Duizend Vaders* geschreven door Nhung Dam. Het verhaal portretteert het Bildungsproces van de protagonist Nhung, die behoort tot de tweede generatie Vietnamese diaspora. Uit de analyse volgt dat postmemory ('herinneringen' aan de Amerikaanse oorlog, ook wel bekend als de Vietnamoorlog) van invloed is op Nhung's ontwikkeling door middel van verhalen, beelden, praktijken over de oorlog waarmee ze is opgegroeid. Naast postmemory zijn nog een tal van andere factoren van invloed op haar Bildung, zoals haar migratieachtergrond, het vertrouwen in de verkeerde mentor om haar te begeleiden in haar weg naar volwassenheid, het racisme dat ze in Nederland ervaart en de conflicten die optreden tussen de verschillende aspecten van haar identiteit.

Inhoudsopgave

Inleiding	4
Hoofdstuk 1 – Theoretisch kader en historische context	6
Hoofdstuk 2 – Verhaalanalyse van <i>Duizend Vaders</i>	12
Conclusie	21
Bibliografie	23

Inleiding

Het is inmiddels meer dan 45 jaar geleden sinds de Amerikaanse oorlog (in het Westen ook wel bekend als de Vietnamoorlog) is afgelopen. Hoewel de oorlog formeel beëindigd is, leeft deze nog altijd voort in de herinneringen van de Vietnamese oorlogsgetroffenen. Dit oorlogstrauma verdwijnt niet simpelweg zodra de eerste generatie ophoudt te bestaan. De ervaringen van de vorige generatie worden aan de volgende generatie overgeleverd via verhalen, beelden en praktijken waarmee de naoorlogse generatie is opgegroeid (Hirsch 5). Deze herinneringen kunnen op een zodanig intense en emotionele manier worden overgedragen dat het lijkt alsof het werkelijke herinneringen zijn (5). Marianne Hirsch spreekt hier ook wel van postmemory. Dit beschrijft de relatie van de tweede generatie met het collectieve en culturele trauma van de eerste generatie (5).

Literatuur leent zich bij uitstek als instrument voor het verwerken en vastleggen van die herinneringen. Volgens Luisa Tasca kan het verlangen van de naoorlogse generatie om de waarheid te achterhalen en het verleden te reconstrueren worden vergeleken met een Bildungsroman: een narratief over de weg naar volwassenheid en persoonlijke bewustwording (12). De Bildungsroman vindt haar oorsprong in Duitsland en is in de loop van de tijd door verschillende groepen geclaimd en gheredefinieerd. Tot nu toe is betrekkelijk weinig onderzoek verricht naar de relatie tussen postmemory en mensen in de Aziatische diaspora, specifiek de Vietnamese diaspora. Dit geldt tevens voor onderzoek naar de Bildungsroman geschreven door naoorlogse Vietnamese schrijvers in de diaspora.

Deze scriptie neemt de lacune in de wetenschappelijke literatuur omtrent deze onderwerpen weg door voort te borduren op de theorie van Tasca waarbij zij de begrippen postmemory en Bildungsroman aan elkaar koppelt. Tasca heeft dit verband echter niet uitgewerkt en hierdoor ontstaat voor mij een uitgelezen kans om de relatie tussen postmemory en de Bildungsroman nader te bestuderen. Dit ga ik doen aan de hand van *Duizend Vaders*. Een roman geschreven door Nhung Dam, een auteur die behoort tot de tweede generatie Vietnamese diaspora. Dam groeide op in Groningen en werkt als theatermaker, actrice en schrijfster.

In haar debuutroman wordt de protagonist de elfjarige Nhung opeens geconfronteerd met de vraag wie zij nu precies is. Sedert het moment dat haar vader onaangekondigd vertrekt is ze heimelijk opzoek naar een nieuw vaderfiguur. Dit brengt een zoektocht naar haar plek in de wereld teweeg waarbij allerlei actanten haar Bildungsproces tegenwerken. Ondertussen wordt het dorp Beiahêm, waar het verhaal zich afspeelt, langzaam opgeslokt door de zee. Hierdoor ontstaat onder de bewoners een discussie over wie het recht heeft om te blijven: wie

waren hier het eerst? Het personage meneer Blauw, een witte man, vertegenwoordigt het nationalistische Nederlandse geluid en Amour, een gekleurde man, ook wel beschreven als ‘vreemdeling’, symboliseert net als Nhung de mensen die van elders komen en hier volgens de ‘oorspronkelijke’ bewoners niet thuishoren.

De drie hoofdmotieven in het verhaal zijn: postmemory, bildung en migratie, en deze vallen uiteen in kleinere motieven. Zo maakt de roman gebruik van de effecten en de nasleep van de Amerikaanse oorlog. Het gevolg van de oorlog vertaalt zich onder andere in de vlucht over zee: een bekend motief in verhalen geschreven door de tweede generatie Vietnamese schrijvers in de diaspora.

In deze scriptie exploreer ik het nog niet eerder uitgewerkte verband tussen postmemory en de bildungsroman, specifiek in een Vietnamees Nederlands werk. Mijn onderzoeksvraag luidt dan ook: in hoeverre illustreert *Duizend Vaders* de symbiose tussen postmemory en de bildungsroman?

Om deze vraag te beantwoorden wordt allereerst in hoofdstuk 1 het theoretisch kader (waarin de begrippen postmemory en de bildungsroman worden behandeld) en de historische context in kaart gebracht. In hoofdstuk 2 volgt een verhaalanalyse die zich richt op verschillende motieven waarbij duidelijk wordt op welke manieren in de roman een wisselwerking bestaat tussen postmemory en het bildungsproces. In de conclusie wordt uiteindelijk evident dat in *Duizend Vaders* sprake is van een symbiose tussen postmemory en de bildungsroman.

1. Theoretisch kader en historische context

Zoals in de inleiding beschreven is, werkt dit onderzoek met de theorieën over postmemory en de Bildungsroman. Hier wordt eerst nader ingegaan op postmemory. Vervolgens komt de Bildungsroman aan bod. Tenslotte wordt de historische context over de Vietnamese diaspora in Nederland kort geschetst.

1.1 Postmemory

“All wars are fought twice, the first time on the battlefield, the second time in memory” (Nguyen 4).

Deze scriptie richt zich primair op de herinneringen van de latere generatie Vietnamese diaspora met betrekking tot de Amerikaanse oorlog. Hierbij komt het begrip postmemory om te hoek kijken, een term die is uitgewerkt door Marianne Hirsch.

“Postmemory” describes the relationship that the “generation after” bears to the personal, collective, and cultural trauma of those who came before – to experiences they “remember” only by means of the stories, images, and behaviours among which they grew up. But these experiences were transmitted to them so deeply and affectively as to seem to constitute memories in their own right. Postmemory’s connection to the past is thus actually mediated not by recall but by imaginative investment, projection, and creation [...] These events happened in the past, but their effects continue into the present. This is, I believe, the structure of postmemory and the process of its generation. (Hirsch, *The generation of postmemory* 5)

Een oorlogstrauma eindigt dus niet bij de oorlogsgetroffenen, maar leeft als het ware voort in de naoorlogse generatie. Het is wel belangrijk om op te merken dat deze zelfgecreëerde herinneringen worden gevormd door een eigen narratieve reconstructie. Aanvankelijk gebruikt Hirsch deze term in relatie met het Holocaust trauma, maar de reikwijdte van postmemory is niet gelimiteerd tot de herinnering aan de Holocaust, maar is ook van toepassing op andere culturele en collectieve traumatische gebeurtenissen, zoals de Amerikaanse oorlog (Hirsch, *Surviving Images* 11). Bij de hervestiging van Vietnamese diaspora in een nieuw thuisland spelen de transmissies van oorlogsherinneringen (lees postmemory) tussen de verschillende generaties van Vietnamese immigranten een grote rol (Nguyen 79). Door de transgenerationale traumaoverdracht blijven de herinneringen over

deze gebeurtenissen in leven. Dit proces wordt via verschillende vormen beschikbaar gesteld voor de latere generatie die hier weer hun eigen invulling aan geven.

Het kind dat een centrale rol inneemt bij het begrip postmemory is niet enkel een passief subject, maar neemt ook een actieve houding aan die wordt gedreven door een honger naar kennis en herstel van het verleden (Tasca). Volgens Luisa Tasca valt de methode om het verleden te reconstrueren samen met de *bildungsroman*¹ waarbij de zoektocht naar de ‘waarheid’ (het verleden) gepaard gaat met de weg naar volwassenheid en een bewustwording van de eigen identiteit.

Onderzoek over literatuur van Vietnamese diaspora binnen Europa is schaars (Vy 2018; Smith 2010). De studies die bestaan zijn met name afkomstig uit Frankrijk. Hetgeen de lezer wellicht niet zal verbazen aangezien Vietnam een voormalig kolonie is van Frankrijk. De Verenigde Staten rekt zich rijker als het op onderzoek met betrekking tot literatuur geschreven door Vietnamese diaspora aankomt (Pelaud 2010). Echter, bestaat in beide landen nog betrekkelijk weinig literatuuronderzoek over de relatie tussen postmemory en literatuur van de Vietnamese diaspora die behoren tot de naoorlogse generatie (Kurmann en Do 2018; Berry en Cole 2011).

1.2 De *bildungsroman*

The term Bildung as it applies to the novel could be used in a broad sense linking it to the intellectual and social development of a central figure who, after going out into the world and experiencing both defeats and triumphs, comes to a better understanding of self and to a generally affirmative view of the world. (Jacobs en Krause 9)

Het bovenstaande citaat geeft een traditionele, brede en a-historische definitie van de *bildungsroman*, die ook wel ontwikkelingsroman is genoemd. Een genre dat men vaak associeert met de Duitse Romantiek of Duitse cultuur hetgeen niet onjuist is, maar wel de nodige nuance mist. Met dit citaat is dus nog niet alles gezegd en het dient slechts als ingang om meer houvast te krijgen op dit ongrijpbare begrip. Allereerst wordt in deze paragraaf een korte geschiedenis van de *bildungsroman* weergegeven. Daarna wordt uiteengezet wat dit genre kan betekenen voor Vietnamese schrijvers in de diaspora. Al laatste wordt

---

¹ Natuurlijk is literatuur maar een van de vele manieren waarop kennis uit het verleden kan worden overgebracht.

beargumenteerde welke definitie van de Bildungsroman het vertrekpunt vormt van dit onderzoek.

De term Bildungsroman is ontstaan in Duitsland en wordt in 1819 voor het eerst gebruikt door Karl van Morgenstern en is vervolgens op de kaart gezet door Wilhelm Dilthey (Najmi 211). Dit genre reflecteert de tijdgeest van de late achttiende eeuw in West-Europa waarin de opkomst van het verlichte subject centraal stond. De ontwikkelingsroman kent een lange historie waarin identificatie met de natiestaat centraal stond en is traditioneel fallocentrisch van aard (211), zo blijkt uit de definitie van Dilthey.

The theme of the Bildungsroman is the history of a young man "who enters into life in a blissful state of ignorance, seeks related souls, experiences friendship and love, struggles with the hard realities of the world and thus armed with a variety of experiences, matures, finds himself and his mission in the world" (Dilthey geciteerd in Hardin XIV).

In de late twintigste eeuw rees veel feministische kritiek op de androcentrische aard van dit genre (Najmi 211). Zo hebben verschillende feministische critici de definitie van het genre op de schop genomen met als gevolg dat dit weer nieuwe deuren opent voor andere gemarginaliseerde groepen in de samenlevingen om het genre te herdefiniëren. Zo zijn Aziatische-Amerikaanse schrijvers met de Bildungsroman aan de slag gegaan door andere vormen van "memory", "history" en "collectivity" te onderzoeken (Chu 408). Hierbij kan de ideologische kritiek van Lisa Lowe op het genre niet achterwege worden gelaten.

The novel of formation has a special status among the works selected for a canon, for it elicits the reader's identification with the bildung narrative of ethical formation, itself a narrative of the individual's relinquishing of particularity and difference through identification with an idealized "national" form of subjectivity. (98)

De ontwikkelingsroman kan dus worden gezien als ideologisch geladen instrument. Lowe legt als het ware de dichotomie tussen inclusie/exclusie bloot op basis van normen en waarden die heersen binnen een bepaalde groep of samenleving en waarnaar de protagonist zich (eventueel) gaat vormen. De ideologische interpellatie van het subject wakkert daarmee allerlei gevechten op basis van gender, ras en nationaliteit aan (Najmi 210).

De Bildungsroman geschreven door minderheidsgroepen wijkt op verschillende punten

af van de traditionele bildungsroman. Pin-China Feng benadrukt bijvoorbeeld de belangrijke plek die rememory² inneemt bij de bildungsroman die geschreven is door vrouwen van kleur (20). Hierbij symboliseert de onderdrukte moederfiguur de weggestopte herinneringen aan raciale onderdrukking wat weer nauw verbonden is met de suppressie van een bepaald gender (21). Daarnaast zijn de mogelijkheden van vrouwelijke protagonisten uit minderheidsgroepen meer gelimiteerd dan die van protagonisten uit traditionele bildungsromans omdat hun sociale mobiliteit vaak beperkter is (7). Volgens Feng zijn dit soort ontwikkelingsromans dan ook noodzakelijk voorlopig van aard: ze cumuleren niet in een uiteindelijke harmonie met de maatschappij, maar zijn eerder gericht op het proces waarbij hybride identiteit van de etnische vrouw zorgt voor een samenspel en spanning tussen de tegenstrijdige rijkheid aan identiteiten (41).

Een aanvulling op de vorige bevindingen over de door vrouwelijke minderheidsgroepen geschreven en herschreven bildungsroman, is de studie van Alicia Otano. Haar onderzoek laat zien dat Aziatische Amerikaanse schrijvers de bildungsroman nieuw leven in blazen door het verhaal te vertellen vanuit het perspectief van een kind. Deze ontwikkelingsromans illustreren een andere aanpak op het vertelperspectief van een kind die gekarakteriseerd wordt door (i) een kenmerkende linguïstische representatie van het taalgebruik van het kind, zintuigelijke waarnemingen en sociale intelligentie, en (ii) inbedding in de vertelling van de gebeurtenissen door de stem of geïmpliceerde representatie van het kind op latere leeftijd, met een volwassen begrip van het verleden (411).

Vaak beginnen deze verhalen met de verdwijning van een ouderfiguur doordat hij of zij overlijdt of het kind in de steek laat (412). Deze ouder symboliseert het thuis van het kind (412). Vervolgens moet het kind zijn of haar weg vinden vanuit de vertrouwelijke (ouderlijke) cultuur naar een nieuwe cultuur die wordt gevonden in een nieuwe mentor (412). De zoektocht naar een nieuw rolmodel vindt vaak plaats bij instituten buitenshuis, een proces waarbij het zelfbeschikkingsrecht wordt toegeëigend om zichzelf in eigen termen te definiëren: een trotse assertieve ‘Ander’ die tegelijkertijd ook Amerikaans is (Otano 31).

In tegenstelling tot de held(in) van een traditionele bildungsroman vindt bij Otano’s hybride subject geen harmonieuze vereniging plaats met de dominante cultuur. In plaats daarvan co-existeren de verschillende culturen naast elkaar waarbij een spanningsveld ontstaat tussen de culturen, die met elkaar botsen en zich met elkaar verzoenen (Chu 412). Dit sluit aan bij Fengs idee over het verloop van de door gemarginaliseerde groep geschreven

---

² Een proces van het herstellen/herontdekken van verhalen en geschiedenissen die zijn onderdrukt.

bildungsroman waar ook geen sprake is van een eenwording met de samenleving.

Het mag duidelijk zijn dat de bildungsroman niet een uitsluitend Duits genre is. De bildungsroman is voorlopig van aard, heeft geen vaststaande definitie, is eerder tijd en plaatsgebonden dan universeel. Het is belangrijk om aan te merken dat deze paragraaf zich enkel heeft beperkt tot de uitwerking van de bildungsroman door Aziatische Amerikaanse schrijvers, met name vrouwen. Logischerwijs zal deze invulling verschillen met die van Aziatische diaspora in West-Europa. Een verwante studie is die over de evolutie van de postkoloniale bildungsroman door postkoloniale schrijvers in diaspora (Hoagland 2006), maar die is niet specifiek genoeg voor mijn onderzoek dat namelijk gaat over Vietnamese diaspora. Echter, heb ik nog geen literatuur kunnen vinden over hetgeen in Europa hierover is geschreven. Deze lacune kan wellicht verklaard worden door de taalbarrières tussen de verschillende Europese landen. Daarnaast moet ik mij beperken tot de literatuur die geschreven is in het Nederlands of Engels. Dan is de kans aannemelijk dat literatuur die niet geschreven is in de hiervoor genoemde talen ertussendoor glipt.

1.3 Historische context

Tijdens de Koude Oorlog was de wereld in de ban van een conflict tussen de Verenigde Staten en de toenmalige Sovjet-Unie: een machtsstrijd tussen een kapitalistisch en een communistisch blok. De angst voor het rode gevaar bewoog de Verenigde Staten ertoe om zich rond 1955 te mengen in Vietnam: toen Noord-Vietnam probeerde haar communistische regime in Zuid-Vietnam te verspreiden, en het ijzeren gordijn over het hele land dreigde te vallen. De val van Saigon in 1975 waarbij Noord-Vietnam en Zuid-Vietnam onder een communistisch systeem werden verenigd, bracht een exodus van enorme omvang teweeg. Ongeveer anderhalf miljoen Vietnamezen hebben het moederland verlaten (Kleinen 218). De meeste vluchtelingen probeerden over zee het land te verlaten met alle gevaren van dien zoals uitputting, honger, verdrinking of aanvallen van piraten (218). Zo raakten Vietnamese vluchtelingen over de hele wereld verspreid, ook in Nederland.

Eind jaren zeventig werden in Nederland de Vietnamese vluchtelingen zoveel mogelijk groepsgewijs opgevangen waarbij groepen bekenden zoveel mogelijk in dezelfde gemeenten werden gehuisvest (Van den Tillaart, et. al. 205). Daardoor konden mensen die elkaar al kenden elkaar blijven ondersteunen bij het verwerken van het oorlogstrauma en het zoeken van de weg door de Nederlandse instituties (205). Mensen die dit gemist hebben blijken het in de beginperiode in Nederland een stuk moeilijker te hebben gehad (205). Daarnaast speelden gast(ouder)gezinnen een belangrijke rol (206). Op die manier konden

Vietnamezen direct in contact komen met verschillende Nederlandse gewoontes en gebruiken. Ook leverden deze gezinnen een belangrijke bijdrage bij het leren spreken en lezen in de Nederlandse taal.

In het algemeen worden Vietnamezen gezien als een relatief succesvolle geïntegreerde groep in Nederland (Kleinen 220). Echter, leeft de oudere generatie vaak geïsoleerd van de Nederlandse omgeving, kampt vaak met psychische problemen en beheerst vaak de Nederlandse taal slecht (241). Veel ouderen voelen zich dan ook niet thuis in Nederland en verlangen terug naar hun thuisland (242). De jongere generatie heeft veelal geen direct positief of negatief antwoord op de vraag of zij zich hier in Nederland thuisvoelen (242). Al is wel een verschuiving zichtbaar tussen de generaties zichtbaar waarbij de latere generatie meer integreert of zelfs assimileert in de Nederlandse cultuur (243).

In het volgende hoofdstuk vormen de theorieën van Hirsch, Tasca, Lowe Feng, en Otano de grondslag van mijn verhaalanalyse waarbij het onthullen van de correlatie tussen postmemory en de Bildungsroman de invalshoek is.

2. Verhaalanalyse van *Duizend Vaders*

De verhaalanalyse is gefundeerd op de theorieën van Hirsch, Tasca, Feng, Lowe en Otano. Vanuit een postmemory-lens wordt gevisualiseerd hoe het Bildungsproces van de protagonist zich voltrekt, waarbij migratie ook een belangrijke rol speelt. Deze drie motieven zijn niet strikt afgebakend, maar juist met elkaar verweven. In de paragrafen hierna wordt de symbiose tussen postmemory en de Bildungsroman verduidelijkt aan de hand van een bespreking van verscheidene sub-motieven, die een onderlinge samenhang behelzen, en een onderdeel vormen van de genoemde hoofdmotieven. Meer specifiek, zal ingegaan worden op de volgende motieven: autobiografie, fantasie, vaderfiguren en de Ander, intersectionaliteit, de Amerikaanse oorlog, water en eigenwaarde.

2.1 Autobiografie

In *Duizend Vaders* wordt gebruik gemaakt van biografische elementen. Allereerst heeft de protagonist dezelfde naam als de schrijfster, daarnaast behoren beiden tot de tweede generatie Vietnamese diaspora, en is de naam van het dorp Beiahêm waarin de hoofdpersoon opgroeit en woont afgeleid van de dorpsnaam waar de auteur is opgegroeid. Tenslotte, hun beider ouders zijn Vietnam ontvlucht naar aanleiding van de Amerikaanse oorlog. Over de autobiografische elementen in haar roman vertelde Nhung in een interview uit 2017 het volgende:

Ik heb geen interesse om een autobiografie te schrijven. Dan zou het ook een totaal ander boek zijn geworden. Maar ik wilde wel elementen gebruiken die uit mijn leven komen om daarmee optimaal dit verhaal te vertellen. Ik dacht: hoe ver kan ik gaan om die grens op te zoeken? Daarom heb ik het hoofdpersonage ook Nhung genoemd, mijn eigen naam. Hoe ver kan ik erin gaan om autobiografische elementen te gebruiken om daar optimaal gefictionaliseerd een verhaal mee neer te zetten? (Siebelink)

Nu Dam bewust ervoor heeft gekozen om elementen uit haar eigen leven te gebruiken om een fictief verhaal te schrijven is mijns inziens de roman toch licht autobiografisch geladen en niet geheel verzonnen. Het is eerder een hybride vorm van fictie en non-fictie waarbij door middel van eigen fantasie, projectie en creativiteit een verleden waarin de Amerikaanse oorlog een rol speelt, wordt geconstrueerd hetzij in boekvorm gegoten. Op tekstextern niveau kan de roman daarom als een vorm van postmemory van de schrijfster worden gezien.

Op tekstintern niveau is ook sprake van postmemory, maar dan van het

hoofdpersonage. In het begin van de roman wordt het de lezer duidelijk dat hij of zij als het ware Nhung's autobiografie voorgelegd krijgt: "Omringd door het kelp steek ik mijn wijsvinger in het water en begin ik de eerste woorden te tekenen" (9). Dit is een tevens een voorbode van haar dramatische einde waarin ze door het ijs zakt en verdrinkt. Tussen de kelp (tijdens haar verdrinking) reflecteert ze op alle gebeurtenissen die zich een jaar geleden hebben voltrokken: de zoektocht naar haar plek in de wereld, zichzelf, haar verleden, het verleden van haar ouders en een nieuw vaderfiguur. Het schrijven van een verhaal (autobiografie) door de protagonist kan worden gezien als een manier om het verleden te reconstrueren en het heden beter begrijpen. De autobiografie fungeert als het ware als opslagplaats van (post)memory. Postmemory vindt hier dus op twee niveaus plaats.

Het personage Nhung schrijft met een zekere ironische distantie over het verleden omdat ze als twaalfjarige reflecteert op de gebeurtenissen die ze heeft meegemaakt toen ze elf was. Dit vertelperspectief kan gerelateerd worden aan het element van de Aziatische Bildungsroman waarin, zoals opgemerkt door Otano, sprake is van de vertelling van gebeurtenissen vanuit het gezichtspunt van het kind op latere leeftijd.

2.2 Fantasie

Om de wereld om haar heen te begrijpen maakt Nhung vaak gebruik van haar verbeeldingskracht. Het autobiografie-motief lijkt in eerste instantie recht tegenover het fantasie-motief te staan. In feite lopen in de roman realiteit en fantasie juist in elkaar over. Dit kan de lezer soms doen twijfelen over haar betrouwbaarheid als verteller. Wat is echt? Wat heeft Nhung verzonnen? Zo wordt Nhung een keer gestraft door meneer Lever (een leraar op school) voor het verspreiden van leugenachtige verhalen tijdens de les: "Hij vond dat leugenaars aan het plafond geplakt moesten worden. 'Dan kun je van bovenaf de werkelijkheid aanschouwen en bestuderen', lichte hij toe [...]" (122). Hier vindt een wisselwerking tussen realiteit en fantasie plaats. Ten eerste wordt Nhung afgestraft voor het vertellen van een verzonnen verhaal. Ten tweede kan de lezer zich afvragen of Nhung wel daadwerkelijk aan het plafond is vastgeplakt door een leraar of dat haar fantasie op hol is geslagen.

Zo zat ik de rest van de les aan het plafond vastgeplakt. Ze hadden al de tape moeten gebruiken die aanwezig was in de school, en me vastgebonden aan een installatiebuis in het plafond. Alle leerlingen hadden meegeholpen en meer Lever plakte een bordje op mijn hoofd met de tekst: DE ONOVERKOMELIJKE GEVOLGEN VAN

FANTASIE. (123)

Die interactie tussen realiteit en fantasie vindt ook plaats bij postmemory dat voornamelijk bestaat uit het creëren van een narratief door gebruik te maken van de verbeeldingskracht om open plekken in te vullen.

Ik vertelde hem alles. En ik praatte alsof ik nooit tevoren had gepraat. Al die verhalen borrelden plots in me op. Alles wat ik niet wist, vulde ik aan met dingen die ik ooit had opgevangen, had opgezocht, of had gelezen in boeken van de bieb. (47)

In de bovenstaande passage vertelt Nhung haar levensverhaal aan Amour. De zin “[...] vulde ik aan met dingen die ik ooit had opgevangen [...] of had gelezen in boeken van de bieb” kan in verband worden gebracht met postmemory, nu daarbij herinneringen over een collectief traumatisch verleden door middel van verhalen van anderen en artefacten zoals boeken worden gerehabiliteerd. Hiermee kunnen de woorden “imaginative investment, projection and creation” van Hirsch in verband worden gebracht. De woorden “had opgezocht” (47) slaan een brug tussen (post)memory en bildung omdat een reconstructie van het verleden, het (her)schrijven van een eigen narratief overeenstemming vindt met het bildungsproces: de zoektocht naar een eigen identiteit.

2.3 Vaderfiguren en de Ander

Allereerst kan de titel *Duizend Vaders* van het boek worden geïnterpreteerd als een verwijzing naar vaderfiguren. Het vinden en zien van vaderfiguren in verschillende personen. Wat is een vader nu precies? Verder kan de lezer de titel opvatten als een referentie naar intergenerationele overdracht. En dit kan weer gelinkt worden aan postmemory en bildung. Hoe een individu zich ontwikkeld wordt namelijk vaak gezien als een wisselwerking tussen ‘nature’ en ‘nurture’.

Ik snapte niet waar mijn ouders vandaan kwamen, hoe ze hier waren gekomen, zo’n zestien jaar geleden, om te leven tussen die grote blanke mensen die eruitzagen als Vikingen, en me zo’n belachelijke naam als Nhung gegeven hadden, die eigenlijk meer klonk als een gerecht. En waarom mijn vader, terwijl hij nog niet eens gewend was op deze nieuwe woonplek, vers bekroond en gehoond tot nieuwkomer, alweer

vertrokken was. (8)

Duizend Vaders opent met een terugblik op het vertrek van Nhungs vader. De roman maakt hier gebruik van het verlatingsmotief dat wel vaker voorkomt in de Aziatische Amerikaanse Bildungsroman met het kind als hoofdpersonage zoals al eerder opgemerkt door Otano. Het vertrek van haar vader betekent tevens de intrek van een verlangen naar een zoektocht naar Nhungs eigen identiteit. Hier komen de kenmerken van Otano weer aanbod. Nhungs zoektocht naar haar identiteit manifesteert zich onder andere in een zoektocht naar een nieuw vaderfiguur. Het kind dat haar weg vanuit haar vertrouwde cultuur vindt naar een nieuwe cultuur onder begeleiding van een nieuw rolmodel (Otano 412).

Amour, in het boek ook wel beschreven als “de vreemdeling”, omdat hij een gekleurde man is die oorspronkelijk niet uit Nederland komt, is de eerste potentiële plaatsvervanger van Nhungs vader. Zowel Nhung en Amour worden als vreemdelingen beschouwd. Eerst scheidt dit gegeven een band, maar Nhungs verkeerde interpretatie van bepaalde gebeurtenissen drijft een wig tussen hen waardoor ze zich door hem verraden voelt en Amour uiteindelijk wantrouwt. Amour geeft de lezer een interessante perspectiefwisseling van wie nu precies de vreemdeling is.

‘Ik ben gekomen, maar daar stond een vreemde man,’ zei Amour ter verdediging. [...] ‘Een vreemde man? Maar dat kan niet, jij bent hier de vreemde man! In Beiahêm noemt iedereen jou de vreemdeling.’ ‘Voor mij was *hij* de vreemdeling. Snap je het dan niet Nhung voor mij was *hij* de vreemdeling. (331-332)

In het citaat heeft Amour het over meneer Blauw. De vreemdeling is vanuit dit oogpunt niet een gekleurde man, maar een witte man. Het is uiteindelijk afhankelijk vanuit wiens positie men naar de Ander kijkt.

Nhung vindt een nieuwe mentor in meneer Blauw, een witte nationalistische man. Hij heeft niet het beste met haar voor en denkt in het belang van een conservatief Nederland waarin geen ruimte is voor buitenlanders. De naïeve Nhung is zich van geen kwaad bewust, maar als lezer krijg je genoeg aanwijzingen dat het verhaal niet tot een goed einde zal komen.

‘Jij wilt toch ook dat we je omhelzen en opvangen, zodat je je kunt loswrikken van waar je vandaan komt? Van alle ellende. Jij wilt toch ook een familie? [...] ‘We

kunnen je alles leren. We kunnen je liefde leren, we kunnen je kennis geven, we kunnen je beschaving en manieren bijbrengen' (232-233).

Hierboven spreekt meneer Blauw. Deze passage illustreert de binaire oppositie van inclusie/exclusie en onthult daarmee het ideologische masker van een Bildungsroman dat al eerder door Lowe is aangekaart. In *Duizend Vaders* moet zich namelijk Nhung conformeren naar het dominante discours van de witte Nederlander om van een 'succesvolle' Bildung te kunnen spreken: totale assimilatie.

Daarnaast is sprake van oriëntalisme waarbij de Ander beschaving moet worden bijgebracht. Het conservatieve gedachtegoed van meneer Blauw die Nederland ziet als witte nationalistische coherentie. Een collectieve herinnering die wordt gedeeld door de meeste mensen uit het dorp: zij waren hier de eerste dus zij hebben het recht om te blijven. Het gaat zelfs zo ver dat meneer Blauw gelooft dat de aardpeer oorspronkelijk uit Beiahêm komt. Collectieve herinneringen uit verschillende gemeenschappen kunnen hierbij met elkaar botsen.

Het besef van de Ander is ook sterk verweven met migratie. Hoe hard Nhung ook haar best doet om zich aan te passen aan haar omgeving door bijvoorbeeld te excelleren op school en haar verleden (ook datgene wat niet direct aan haar toebehoort) achter zich te laten, het gevoel van ontheemd zijn verdwijnt niet. In eerste instantie probeert Nhung aansluiting te zoeken bij de 'vreemde' cultuur van Amour, maar uiteindelijk kiest ze ervoor om zich te schikken naar de dominante cultuur van meneer Blauw, in tegenstelling tot haar ouders die relatief slecht geïntegreerd zijn in de Nederlandse samenleving. Als gevolg hiervan moet Nhung op haar eigen houtje proberen aansluiting te zoeken bij de Nederlandse samenleving.

2.5 Intersectionaliteit

"Behoorde ik tot de plek waar ik al mijn zonsopgangen had gezien, of tot de plek waar papa en mama vandaan kwamen?" (363). Deze zin kan worden bekeken vanuit de theorie van intersectionaliteit. Het gaat hierbij om een kruispunt van verschillende aspecten van iemands sociale identiteit die de maatschappelijke positie van deze persoon bepalen. Bij Nhung treedt onder andere een botsing op tussen haar Vietnamese en Nederlandse identiteit. Vanuit de ogen van de Ander (de witte Nederlander) kijkt zij naar zichzelf en dit bewerkstelligt een negatief beeld bij haar over de Vietnamese cultuur: een cultuur die niet geciviliseerd, maar barbaars is. Bovendien speelt geslacht hierin een belangrijke rol. Haar vader was niet weggegaan als Nhung een jongen was geweest.

Niet enkel de verscheidenheid aan identiteiten bemoeilijkt Nhung's Bildungsproces. In de tekst zijn nog een scala aan factoren aan te wijzen die haar ontwikkeling hinderen, zoals postmemory en migratie(achtergrond). Nhung's migratieachtergrond hangt samen met een beperktere sociale mobiliteit. Haar ouders spreken de taal niet en ze hebben weinig financiële middelen met gevolg dat er minder mogelijkheden bestaan om wat van haar leven te maken. Hier keert Feng's stelling terug dat het Bildungsproces van protagonisten met een migratieachtergrond afwijkt van de ontwikkeling van personages uit traditionele Bildungsromans. Zoals Feng suggereert, mondt deze ontwikkelingsroman ook niet uit op harmonieuze eenwording van het hoofdpersonage met de maatschappij. De roman legt eerder het kruispunt aan verschillende identiteiten van Nhung bloot. Nhung kijkt met een Nederlandse blik naar de Vietnamese cultuur, maar dit gebeurt ook vice versa.

Niet dat ik ooit tegen iemand zou praten over tiét canh vịt³, ik ben niet gek. Zebra en Angel zitten zelf tijdens de pauze te smullen van hun dikke plakken bloedworst, dat is pas smerig. De hypocrieten. En dan beweren dat daar heel vele vitamine C en ijzer in zit. (283)

2.6 De Amerikaanse oorlog

In de roman ligt de focus niet op de Amerikaanse oorlog. Het illustreert eerder de sporen die de oorlog heeft achtergelaten in het leven van de protagonist. Deze collectieve en traumatische gebeurtenis heeft weerslag op een generatie die de oorlog niet zelf (direct) heeft meegemaakt, en heeft op die manier ook invloed op het Bildungsproces van het individu. Postmemory uit zich onder andere in Nhung's herinneringen aan de oorlog door middel van verhalen, beelden en praktijken waarmee ze is opgegroeid. De lezer komt erachter dat Nhung weet hoe haar ouders en tante in Nederland terecht zijn gekomen wanneer zij hun overlevingsverhaal aan Amour vertelt: "Ik vertelde hem over dat ene jaar waar moeder nooit meer aan wilde denken." (48). Uit de rest van de roman blijkt echter niet dat haar ouders sterk zijn in het communiceren met hun dochter en andersom. Een mogelijke verklaring hiervoor is de taalbarrière tussen hen. Nhung's ouders zijn de Nederlandse taal niet machtig en zij beheerst de Vietnamese taal niet. Bovendien praten oorlogsgetroffenen vaak niet over dit trauma. Daarbij speelt ook nog mee dat het binnen de Vietnamese cultuur niet gebruikelijk is

---

³ Een Vietnamees gerecht wat vaak geserveerd met gestold eendenbloed.

om over gevoelens (en leed) te praten of te wel emoties te uiten. In een interview zegt Dam over haar persoonlijke situatie het volgende:

Mijn ouders hebben er altijd vrij weinig over verteld. Ik probeerde het altijd te achterhalen en heb eigenlijk met flarden zelf een reconstructie moeten maken. [...] Mijn moeder kan als ze water of een bootje ziet ineens helemaal in paniek raken. Door dat soort dingen merkte ik dat ze echt iets heftigs hebben meegemaakt. (Siebelink)

Dit bevestigt weer het gebruik van de verbeeldingskracht van de tweede generatie om het verleden te reconstrueren. Bij het personage Nhung roept de oorlog niet alleen vragen op als: waar kom ik vandaan? Tot welke groep behoor ik? Maar ook andere wezenlijke vragen als: was ik gelukkiger geweest als mijn ouders op een andere plek dan Beiahêm terecht waren gekomen of als de oorlog helemaal niet was uitgebroken? Het besef van ontheemd zijn dat samengaat met de vraag wat thuis dan precies is en waar dat precies is.

2.7 Water

De literatuur van Kurmann en Do was al eerder kort aangestipt in hoofdstuk 1. In hun onderzoek naar verhalen geschreven door de latere generatie uit de Vietnamese diaspora merken ze op dat deze schrijvers het motief van het kind en de vlucht over zee gebruiken om het oorlogstrauma te herinterpreteren (218-219). In *Duizend Vaders* speelt water ook een belangrijke rol. Hier is wel weer een andere invulling aan dit motief aangegeven. In de roman is de reis over zee namelijk niet de belangrijkste gebeurtenis en keert het motief op verschillende manieren terug. In het verhaal is het motief water synoniem aan meedogenloosheid.

Allereerst geeft het hoofdstuk waarin de vlucht van Nhungs ouders en haar tante over zee wordt besproken, weer hoe gevaarlijk die onderneming is geweest: “In Beiahêm was het eeuwig nat en koud, maar dat was niet wat hem hard had gemaakt, het was die open zee. Die tocht op zee vanuit het Verre Oosten” (116). Haar moeder heeft een angst ontwikkeld voor de zee: “Met moeder boven op de dijk, die voor zich uit keek, maar niet dichterbij het water durfde te komen” (94). Haar moeders fobie kan mogelijk verklaard worden door de gevaarlijke reis over zee die zij heeft moeten doorstaan. De verhalen die Nhung over de vlucht heeft meegekregen en de gedragingen van haar moeder vormen een onderdeel van haar postmemory.

Ten derde wordt het dorp waar Nhung woont langzaam opgeslokt door de zee: “De golven namen bij elke slag een hap uit de dijk. Een heel stuk van Beiahêm was al door de zee opgeslokt, hele stukken grond verdwenen zo naar de bodem” (29). Hierdoor ontstaat een discussie over wie het meeste recht heeft om in Beiahêm te wonen.

Tot slot gaat Nhung samen met de andere bewoners uit het dorp op expeditie over het ijs om een nieuw dorp te stichten vanwege de dreiging van de zee. Meneer Blauw, die hoofdmotor van de onderneming is, stuurt Nhung vooruit, terwijl hij weet dat het ijs niet dik genoeg is. Dit brengt een tragisch einde voor Nhung op gang, omdat zij in al haar optimisme en naïviteit uiteindelijk door het ijs zakt en verdrinkt, waarmee haar Bildungsproces vroegtijdig tot stilstand wordt gebracht.

2.8 Eigenwaarde

Nhung heeft een laag zelfbeeld en heeft het idee dat ze zich moet bewijzen. Dit zou te maken kunnen hebben met verschillende factoren zoals: geslacht, migratieachtergrond, cultuur en schuldgevoelens (geen limitatieve opsomming).

De veronderstelling van Nhungs ouders dat zij het in Nederland niet hebben gemaakt, brengt in de ogen van de Vietnamese cultuur gezichtsverlies met zich mee.

Vader zei altijd dat mensen meer respect voor ons zouden hebben als we dingen bezaten. En als we niets bezaten, dan zouden we de mensen moeten laten denken dat we toch wel iets bezaten. Als er dingen van waarde in ons bezit waren, dan zouden ook wij stijgen in waarde. (105)

Haar vader koppelt hier eigenwaarde aan materiële welstand. Uit het de roman blijkt dat status en eer voor haar ouders heel belangrijk zijn: “Mama heeft me altijd geleerd dat je je gezicht nooit mag verliezen, want dan verlies je alles” (188).

Nhungs schuldgevoel kan ook een aandeel hebben in haar minderwaardigheidscomplex. “Ik was degene die zich altijd verontschuldigde”. Zo leefden we allemaal naar elkaars verwachtingen in de klas” (41). Waarom voelt ze zich nu zo schuldig? Hier kunnen verschillende redenen aan ten grondslag liggen. Een voorbeeld hiervan is het feit dat haar vader het gezin in de steek heeft gelaten omdat haar moeder geen zoon kon baren en

zij geboren is als het ‘verkeerde’ geslacht⁴. Daarnaast heeft Nhung het gevoel dat ze niet thuishoort in Beiahêm, dat ze een vreemdeling is en niet het recht heeft om in Nederland te zijn: “Waarom liet ik de waterduivels en zeedemonen ’s nachts mijn dromen in sluipen en me vertellen dat ik hier niet hoorde” (55).

Op een dieper niveau kan haar (schuld)gevoel verband houden met een schuldgevoel dat de naoorlogse generatie vaak voelt ten opzichte van de eerste generatie. Dit is het gevolg van de overtuiging dat de eerste generatie vaak gevaren heeft moeten trotseren en leed heeft moeten doorstaan die de latere generatie bespaard zijn gebleven. Overigens is dit niet geheel juist, nu het trauma van oorlogsgetroffenen een onderdeel is van het bestaan van de naoorlogse generatie, zoals de theorie van Hirsch duidelijk maakt. In een interview uit 2017 zegt de Dam zelf ook nog iets over dit onderwerp: “Ik voel een enorme druk dat ik iets moet maken van mijn leven. Ik voel dat ik niet alleen het geluk moet vinden voor mezelf, maar ook voor de generaties hiervoor” (Siebelink).

---

⁴ In de Vietnamese cultuur is familie het allerbelangrijkst. Het traditionele Vietnamese gezin is patriarchaal waarbij het hebben van een jongen als nakomeling belangrijk is.

Conclusie

Dit onderzoek laat zien dat een postmemory-benadering van een Bildungsroman vruchtbaar is. Het verlangen van Nhung om het verleden te achterhalen en te reconstrueren valt samen met haar Bildungsproces waarbij naast postmemory van de Amerikaanse oorlog een scala aan andere factoren van invloed zijn op haar ontwikkeling, zoals haar migratieachtergrond, het racisme dat ze ervaart, het vertrouwen in een verkeerd rolmodel en de conflicten die optreden tussen verschillende aspecten van haar identiteit. De symbiose tussen postmemory en de Bildungsroman was reeds opgemerkt door Tasca maar nog niet eerder nauwkeuriger geanalyseerd met een specifieke roman als case study. Deze scriptie, waarin deze exercitie wel is uitgevoerd, vormt daarom een relevante toevoeging aan de wetenschappelijke literatuur over dit onderwerp.

In *Duizend Vaders* zijn de drie hoofdmotieven postmemory, Bildung en migratie nauw met elkaar verweven. Postmemory kan in de roman zowel op tekstextern als tekstintern niveau worden teruggevonden. De roman kan, ten eerste, worden geïnterpreteerd als een vorm van postmemory door de auteur zelf, maar daarnaast speelt het begrip eveneens een grote rol in het leven van het hoofdpersonage.

Nhung's reconstructie van het verleden en de waarheid is als het ware een zoektocht naar haar eigen identiteit: wie is zij, waar komt ze vandaan en waar hoort ze thuis. Dat verlangen uit zich onder andere in het vinden van een nieuw vaderfiguur, nu haar eigen vader haar in de steek heeft gelaten.

Nhung's ontwikkeling wordt door verschillende factoren bemoeilijkt: postmemory, intersectionaliteit, migratie en het vertrouwen van een verkeerde mentor. Ten eerste zorgt postmemory ervoor dat ervaringen van de vorige generatie over de oorlog nog van betekenis zijn in Nhung's leven. Dit brengt een schuldgevoel met zich mee en een gevoel van ontheemd zijn. Ten tweede brengt intersectionaliteit zowel een botsing als verzoening van Nhung's verschillende identiteiten teweeg. Ten derde betekent haar migratieachtergrond dat Nhung minder ontplooiingsmogelijkheden heeft dan een protagonist uit een traditionele Bildungsroman, gezien haar begrensde sociale mobiliteit. Ten slotte leidt het omarmen van de verkeerde vaderfiguur ertoe dat sprake is van een onvoltooide Bildung van Nhung.

De roman ontmaskert de ideologische sluier van de Bildungsroman. Een geslaagde Bildung staat hier gelijk met het assimileren met het dominante discours van een conservatief, patriarchaal en wit Nederland. Echter, uit verschillende studies blijkt dat minderheidsgroepen het genre herdefiniëren en op die manier nieuwe representaties mogelijk maken. In die context biedt de roman een ander geluid: een vrouwenstem uit een minderheidsgroep waarin

een in het westen op de achtergrond geraakte oorlog een rol speelt. Daarmee maakt *Duizend Vaders* niet enkel een symbiose tussen postmemory en de Bildungsroman zichtbaar, maar kan het ook als ingang dienen voor nieuw onderzoek naar de connectie tussen marginale stemmen, postmemory en de Bildungsroman.

Bibliografie

- Chu, Patricia P. "Chapter 33 Bildung: And the Asian American Bildungsroman." *The Routledge Companion to Asian American and Pacific Islander Literature*, edited by Rachel Lee, Routledge, 2010, pp. 403-413.
- Cole, Catherine and Marsha Berry. "History and postmemory in contemporary Vietnamese writing." *Faculty of Law, Humanities and the Arts*, vol. 15, no. 10, 2011, pp. 1-9.
- Dam, Nhung. *Duizend Vaders*. De Bezige Bij, 2018.
- Feng, Pin-Chia. *The Female Bildungsroman by Toni Morrison and Maxine Hong Kingston*. Peter Lang, 1997.
- Hardin, James. *Reflection and Action: Essays on the Bildungsroman*. Columbia: University of South Carolina Press, 1991.
- Hirsch, Marianne. "Surviving Images: Holocaust Photographs and the Work of Postmemory." *Yale Journal of Criticism*, vol. 14, no. 1, 2001, pp. 5-37.
- . *The generation of postmemory: writing and visual culture of the Holocaust*. Columbia University Press, 2012.
- Hoagland, Ericka. *Postcolonializing the Bildungsroman: A Study of the Evolution of a Genre*. Dissertation. 2006. Purdue University, Phd dissertation.
<https://www.proquest.com/docview/305265209>
- Jacobs, Jürgen en Markus Krausse. *Der deutsche Bildungsroman: Gattungsgeschichte vom 18. bis zum 20. Jahrhundert*. Beck, 1989.
- Kleinen, John. *Leeuw en Draak: Vier eeuwen Nederland en Vietnam*. Boom, 2007.
- Kurmann, Alexandra and Tess Do. "Children on the Boat: The Recuperative Work of Postmemory in Short Fiction of the Vietnamese Diaspora." *Comparative Literature*, vol. 70, no. 2, 2018, pp. 218-234.
- Najmi, Samina. "Decolonizing The Bildungsroman: Narratives Of War Nora Okja Keller's *Comfort Woman*." *Form and Transformation in Asian American Literature*, edited by Zhou Xiaojing and Samina Najmi. University of Washington Press, 2005, pp. 209-230.
- Nguyen, Nathalie Huynh Chau. "Chapter 6: fragmented Histories: the intergenerational transmission of War Memories in the Vietnamese Diaspora". *Cultures in Refuge: Seeking Sanctuary in Modern Australia*, edited by Anna Hayes and Robert Mason, Routledge, 2016, pp. 79-94.
- Otano, Alicia. *Breaking the Past: Child Perspective in Asian American Bildungsroman*. Transaction Publisher, 2004.

- Pelaud, Isabelle Thuy. *This Is All I Choose to Tell: History and Hybridity in Vietnamese American Literature*. Temple University Press, 2011.
- Siebelink, Janneke. “Nhưng Dam: “Niemand anders kan mijn dromen voor mij waarmaken”.” *Bol.com leesmagazine*, Bol.com, 9 mei 2017, <https://lees.bol.com/nl/article/interview-nhung-dam>.
- Smith, H  l  ne. “The Disillusion of Linda L  : Redefining the Vietnamese Diaspora in France.” *French Forum*, vol. 35, no.1, 2010, pp. 59-74.
- Tasca, Luisa. “Innocence in history. Figures of the child and postmemory.” *Politika*, Tepsis Center of Excellence, 20 June 2018, <https://www.politika.io/en/notice/innocence-in-history-figures-of-the-child-and-postmemory>.
- Tillaart van den, Harry, et. al. *Nieuwe Etnische Groepen In Nederland een onderzoek onder vluchtelingen en statushouders uit Afghanistan, Ethiopi   en Eritrea, Iran, Somali   en Vietnam*. Tandem Felix, 2000.
- Vy, Tran Tinh. “From diaspora community to diaspora literature: the case of Vietnamese boat people in Germany.” *Diaspora Studies*, vol. 11, no. 2, 2018, pp. 152-170.